

О. А. Лисенко
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри культурології
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

МОВНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ЮРИСТА В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У період становлення нового демократичного європейського суспільства, реформування середньої та вищої освіти в Україні важливим та актуальним постає питання формування мовної культури студентів юридичних спеціальностей, які братимуть безпосередню участь у розбудові правової держави. Саме від мовної політики, яку проводить держава, залежить рівень розвитку самої мови, її вплив на суспільство, відродження української етнокультури, гармонізація міжетнічних відносин та формування національно свідомої особистості.

Українська мова як державна мусить виступати консолідуючим чинником для нашого суспільства, допомагати сформувати національне й мовне самоусвідомлення у пересічних громадян. Для цього необхідно приділити увагу глибокому вивченню української мови не тільки в школах, а й в закладах вищої освіти. Ще на початку ХХ століття видатний український учений, перший президент УНР М. С. Грушевський зауважував, що поки мова не здобуде місця у вищій школі, поки вона не слу-

жить органом викладання в університетських та інших навчальних закладах, поки вона не стала знаряддям наукової праці у викладанні й літературі, доти суспільство, народність, що розмовляє цією мовою, почуватиме себе на становищі «нижчої», культурно неповноцінної нації. Тому вивчення державної мови у закладах вищої юридичної освіти є не тільки необхідним, а й обов'язковим. Наголосимо, що для юристів мова є головним інструментом у професійній діяльності. Саме від правознавців залежить розвиток і практичне втілення мовної політики, якість українського законодавства. Тому питання мовного розвитку особистості майбутніх юристів у вищій школі є вельми важливим і потребує висвітлення.

Відповідно до Закону «Про вищу освіту», Національної доктрини розвитку освіти, Державного стандарту вищої освіти, Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти пріоритетним завданням вищої школи в Україні є підготовка компетентного спеціаліста – мовної особистості, яка має високий рівень комунікативної компетенції, що є основою формування всіх інших компетенцій індивідуума й професійної зокрема.

Визначну роль мови в розвитку особистості неодноразово підкреслювали як зарубіжні, так і вітчизняні вчені (В. Гумбольдт, Г. Штейнталь, І. Герbart, О. Потебня, Д. Овсянко-Куликовський, М. Сумцов, Л. Булаховський, Ю. Шевельов та ін.). На мовні аспекти розвитку професійної компетентності особистості звертали увагу сучасні дослідники: М. Вашуленко, І. Гудзик, О. Дудников, Т. Ладиженська, В. Мельничайко, Н. Пашківська, М. Пентилюк, К. Плиско, М. Скаткін, Л. Скуратівський, А. Супрун, Л. Федоренко, О. Хорошковська, Г. Шелехова, Н. Внукова, В. Пивоваров та ін.

Неоцінений внесок в розвиток психо-лінгвістичного напрямку в слов'янознавстві зробив видатний український мовознавець XIX століття, професор Харківського університету, основоположник філософсько-теоретичного вивчення мови Олександр Потебня. Одним із провідних лінгвософських аспектів у спадщині науковця є вчення про зв'язок мови і мислення. Свої погляди на психологічний, творчий характер мови він викладає у працях «Мысль и язык», «Из записок по русской словесности», «Народные песни Галицкой и Угорской Руси», «Общий литературный язык и местные наречия». О. Потебня розглядає мову не як окреме явище, а у її зв'язках з етнокультурою, міфологією, фольклором, історією, філософією, психологією тощо. Спільне, відмінне й осо-

бливе в мовах він подає крізь призму власної концепції, згідно з якою саме мова відіграє головну роль у формуванні світогляду нації та окремої людини. Акт мовлення розглядається не як механічне передавання думок у процесі комунікації, а лише як стимулювання в слухачеві ментальної діяльності в заданому мовцем напрямку. Важливо, що О. Потебня не відокремлює індивіда-мовця від нації, а національну мовну спільноту від людства, зокрема відзначає: «На народ також можна дивитися як на людське неподільне, що йде особливим шляхом розвитку і вимагає доповнення його з боку вищої духовної одиниці, людства» [3, с. 66]. Набуття людства становить тільки взаємодія всіх мов, а втрата будь-якої мови збіднює все людство.

Актуальними на сьогодні є антропоцентричні ідеї О. Потебні, зокрема концепція про значення слова. Як зазначає дослідник, «у слові, є два змісти, один, який ми назвали об'єктивним, а тепер можемо назвати найближчим етимологічним значенням слова, яке завжди включає в себе тільки одну ознаку; другий – суб'єктивний зміст, у якому ознак може бути багато. Перший є знак, символ, що заступає для нас другий» [5, с.120]. З погляду сучасного вивчення мовної картини перший зміст співвідноситься з лексичним значенням і його поняттєвою основою, а другий – із концептом як ментальним явищем, з яким співвідносяться різні одиниці мови. Найбільш стисло й концентровано концепт виражається ключовим словом, яке є спільним для мовного колективу, відносно повний зміст концепту відбивається в мовній картині не тільки ключовим словом, а цілим семантичним полем. Елементи такого поля можуть мати різний склад у різних носіїв мови і надають суб'єктивних ознак значенню слова.

Характеризуючи співвідношення об'єктивного і суб'єктивного в мові, О. Потебня зазначає, що «у розмові кожен розуміє слово по-своєму, але зовнішня форма слова проникнута об'єктивною думкою, незалежно від розуміння окремих осіб» [5, с. 119].

Суголосними з сьогоднішнім є погляди О. Потебні на двомовність в суспільстві. Він слушно зауважує, що мовна взаємодія повинна бути стимулом для внутрішнього розвитку мов і не призводити до асиміляції однієї з них. Учений гостро виступав проти політики денационалізації щодо українців і вважав послідовний націоналізм справжнім інтернаціоналізмом, а денационалізацію моральною хворобою, що дезорганізує суспільство, спричиняючи його духовну деградацію [4, С.73]. Особливо шкідливим, наголошував О. Потебня, білінгвізм є у дитячому віці, оскільки

ки стає на заваді формуванню цілісного світогляду. Здорове засвоювання чужих мов повинно впливати або з практичних потреб міжнародного спілкування, або з потреби поширення меж думки й має здійснюватися пізніше і тільки за умови опанування рідної мови.

Таким чином, вища школа, формуючи мовну компетентність студентів, у першу чергу мусить дбати про належне викладання української мови. Для того щоб вільно володіти державною мовою, розбиратися в українському законодавстві, точно вживати юридичні терміни, необхідно вивчати українську мову протягом всього навчання та вдосконалювати її потім протягом усього життя. Тільки серйозне та вдумливе ставлення до мови забезпечить мовну компетентність майбутнього юриста. Професійний розвиток особистості передбачає обов'язкове врахування творчого характеру мови, її ролі в розвитку індивіда та впливу на формування свідомості. Особливої уваги потребує знання мовної природи юридичного терміна, його лексичного значення та правової дефініції.

Отже, досконале володіння українською мовою, знання її природи, структури, нормативності, лексичного багатства є вкрай важливим чинником у становленні професійної компетентності юристів в умовах сучасної вищої освіти. Урахування психологічного характеру мови під час навчання допоможе отримати національно свідомих, мовленнєво компетентних фахівців, які зможуть досягти особистісного й професійного самовизначення та домогтися самореалізації.

Список використаних джерел:

1. Внукова Н., Пивоваров В. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців з вищою освітою // «Vzdelávanie a spoločnosť II», Prešovská univerzita v Prešove Pedagogická fakulta Publikácia bola vydaná elektronicky v Digitálnej knižnici UK PU: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bernatova9> ISBN 978-80-555-1829-9

2. Олександр Потебня: сучасний погляд: Матеріали міжнародних читань, присвячених 170-річчю від дня народження фундатора Харківської філологічної школи. – Х. : Майдан, 2006.

3. Потебня А. А. Эстетика и поэтика, М. : Искусство, 1976.

4. Потебня О. Мова. Національність. Денаціоналізація: Статті і фрагменти / Упорядк. і вступ. ст. Ю. Шевельова. – Нью-Йорк: Укр. Вільна акад. наук, 1992.

5. Хрестоматия по истории языкознания XIX – XX веков / Сост. В. А. Звегинцев – М. : Гос. учебно-педагог. изд-во, 1956.

Міністерство освіти і науки України
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Кафедра культурології

ПРОБЛЕМИ САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СОЦІУМІ

Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції
(21 березня 2019 року)

Харків
«Право»
2019

УДК 13:130.1(130.2)+340+37.04+8

П78

Редакційна колегія:

А. П. Гетьман – д. ю. н., професор, проректор з наукової роботи НЮУ ім. Ярослава Мудрого (голова редколегії);

В. О. Лозовой – д. ф. н., професор, завідувач кафедри культурології НЮУ ім. Ярослава Мудрого (заступник голови редколегії);

О. В. Прудникова – д. ф. н., доцент, доцент кафедри культурології НЮУ ім. Ярослава Мудрого;

Л. М. Сідак – к. ф. н., доцент, доцент кафедри культурології НЮУ ім. Ярослава Мудрого (секретар редколегії);

Ю. А. Меліхова – к. ю. н., доцент кафедри культурології НЮУ ім. Ярослава Мудрого

Проблеми саморозвитку особистості в сучасному українському соціумі : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (21 берез. 2019 р.) / НЮУ ім. Ярослава Мудрого. – Харків : Право, 2019. – 126 с.

ISBN 978-966-937-656-5

Збірник містить наукові статті й тези наукових доповідей з питань філософської антропології, філософії культури, соціальної філософії, філософії права, психології, педагогіки, культурології та актуальних проблем освіти і виховання в сучасних умовах соціокультурного розвитку.

Для викладачів, докторантів, аспірантів, студентів гуманітарних закладів вищої освіти та вчителів загальноосвітніх шкіл.

УДК 13:130.1(130.2)+340+37.04+8

© Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2019

© Оформлення. Видавництво «Право», 2019

ISBN 978-966-937-656-5

Напря́м 5
РОЛЬ МОВИ В САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Берест Т. М., Купрікова Г. В.

ДИСТАНЦІЙНЕ ВИВЧЕННЯ МОВИ ЯК ФОРМА
САМОРОЗВИТКУ ФАХІВЦЯ 107

Лисенко О. А.

МОВНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ
ОСОБИСТОСТІ ЮРИСТА В УМОВАХ СУЧАСНОЇ
ВИЩОЇ ОСВІТИ 109

Пивоваров В. М.

МОВЛЕННЄВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ
ЯК УМОВА САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ 113

Шумейко О. А.

ЗНАЧЕННЯ МОВИ ДЛЯ САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ
В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ 117

Наукове видання

**ПРОБЛЕМИ САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ
В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СОЦІУМІ**

Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції
(21 березня 2019 року)

Видається в авторській редакції

Технічний редактор *А. Т. Гринченко*

Підписано до друку з оригінал-макета 19.03.2019.
Формат 60×84 ¹/₁₆. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 7,32. Обл.-вид. арк. 6,68. Вид. № 2150.
Тираж 50 прим.

Видавництво «Право» Національної академії правових наук України
та Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
вул. Чернишевська, 80а, Харків, 61002, Україна
Контактний тел./факс (057) 716-45-53
Сайт: www.pravo-izdat.com.ua
E-mail для авторів: verstka@pravo-izdat.com.ua
E-mail для замовлень: sales@pravo-izdat.com.ua

Свідectво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції — серія ДК № 4219 від 01.12.2011 р.

Виготовлено у друкарні ФОП Татарчук С. І.
Тел. (057) 717-25-44